

Motion till riksdagen 2010/11: MJ447

av **Tina Ehn m.fl. (MP)**

Traditionell kunskap för en hållbar utveckling

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda ytterligare möjligheter att dra nytta av s.k. traditionell kunskap i samhällsbyggande processer.

”Gammal” klokskap, ny kunskap och ny teknik

Det finns i dag ett nyväckt intresse för hur man klarade av ”allting” förr och när frågorna ställs kanske man får en hel del intressanta svar. Svar som kan vara till nytta i dag och i morgon. Det finns möjlighet att lära om traditionella kunskaper och det finns ett antal intressanta projekt som pågår.

Några av dessa är:

- ? Göteborgs universitet som sedan ett par år tillbaka har utbildningen Landskapsvårdens hantverk. En universitetsutbildning som brygger mellan traditionell kunskap, erfarenhet, ekologisk forskning och traditionella och moderna redskap.
- ? Pom, programmet för odlad mångfald, en nationell satsning beslutad av Sveriges riksdag år 2000, för att bättre bevara och nyttja våra kulturväxter.
- ? Naptek, nationellt program för lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Inrättades år 2005.

Hur kan man gå vidare och koppla ihop gammal klokskap med ny kunskap och ny teknik?

Fel! Okänt namn på

Det finns även en intressant möjlighet att utnyttja traditionell kunskap i många olika sammanhang, bland annat i planering av samhällen, i beslut om förvaltning, och även vid utveckling av nya tekniska redskap.

Men det viktiga i denna motion är att lyfta fram det positiva och det vi kan ha nytta av framöver. Mot denna bakgrund är det därför viktigt med en utredning för att se vilka ytterligare möjligheter det finns med s.k. traditionella kunskaper i den samhällsbyggande processen. Detta bör ges riksdagen tillkänna.

Tekniska lösningar som underlättar och effektiviserar är och har varit avgörande för mycket av det mänskliga samhällets framgångar. Utveckling är en balansgång mellan teknik, erfarenhet och försök. I nutid verkar vi många gånger förlita oss helt och fullt på tekniska lösningar för att lösa dagens och morgondagens problem. Tron på teknik i form av ingenjörsvetenskap som en allt viktigare problemlösare, kan påverka oss att se naturen och ekosystemen samt den biologiska mångfalden mer som tekniska system än som biologiska system. Att tekniken ska lösa allt fler av mänsklighetens problem verkar också ha blivit en allt bredare uppfattning. Men det finns inget som talar för att man kan bortse från de biologiska systemen och de tjänster som dessa förser oss med, de som vi kallar ekosystemtjänster.

I dag lever vi i en tid och på ett sätt där vi inte bara ”lever på räntan, utan vi tär på kapitalet”. Alla vet egentligen att detta inte kan fortsätta. Till det hör också, att tillgången till världens resurser inte är rättvist fördelad, vilket leder till en allt större kamp om naturresurserna.

Finns det något vi kan lära, som är nytt för oss som lever nu, men inte nytt för mänskligheten?

Finns det något från andra grupper av människor, hos olika folkslag, i min omedelbara närhet eller längre bort som vi inte tar på allvar, men som kan hjälpa oss att styra utvecklingen i en hållbarare inriktning? Traditionell kunskap kan vara bärare av en del svar.

Självklart kan man föra en diskussion om vad som är traditionell kunskap, men någonstans handlar det om en gemensam syn på metoder att bruka och förvalta, om lokalkänedom, synen på naturen och kunskapsöverföring. När kunskapen förs från individ till individ, från generation till generation brukar man benämna den som traditionell.

Om man fördjupar sig i den traditionella kunskapen ser man att ett förvaltande och ett brukande av naturen då liksom nu har skapat ett landskap som vi gärna värnar. Stor artrikedom, som vi i dag inser är viktig med tanke på att det ger en större motståndskraft och återhämtningsförmåga, något man kallar för naturens resiliens.

Några exempel på vad som kan tänkas betraktas som traditionellt är följande:

Kunskaper om nyttjandet av betesmarker

Betesmarker och hur de betas. I dag tänker vi på en betesmark utifrån hur mycket djuren betar och att de betar för att ”hålla nere” vegetationen. Vi utgår

från att betesdjuren ska beta så att buskar och sly inte breder ut sig och etableras. Men kunskapen om de ekologiska effekterna av hur betet nyttjas är inte självklar.

Dagens system med miljöersättningar från EU skiljer inte heller särskilt på effekterna av olika typer av bete. Man kan säga att dagens bete är för att hålla marken öppen. Jämför det med traditionella beten, som såg tillväxten i betet som viktigast och hur man gynnade foderproduktionen. Det finns det en viss skillnad i de olika synsätten.

Kunskap om mat

Naturresurser och generationers kunskap handlar ofta om och återspeglar sig i olika mattraditioner. Dessa kan vara lokala men också regionala såsom ålagille, hummerpremiär och surströmmingstraditioner.

De är direkt kopplade till den lokala diversiteten. Man nyttjade det som fanns att tillgå – de lokala naturresurserna. Dessa var mycket viktiga, de förädlades och de förvaltades så att det fanns något kvar till nästa säsong, till nästa generation.

I dag har begrepp som mathantverk utvecklats och är en del i något av traditionell kunskap om mat. En nystart har skett genom bland annat den nationella satsningen på Eldrimner.

Det lokala mathantverket, genom Eldrimner, sprider sig som ringar på vattnet runt om i olika delar av landet.

En annan sak som ger inspiration och som har bäring på traditionell kunskap är den så kallade Slow food-rörelsen, med sin försiktiga framfart och som en motpol till ett alltmer stressigt samhälle med många gånger ganska ytlig kunskap.

Det finns möjligtvis nackdelar med traditionella kunskaper, men i den här motionen fokuserar vi på fördelarna och påstår dessutom att de kan bidra till vägen mot det hållbara samhället. Genom gott omhändertagande av kunskap, tradition och råvaror kan det även skapa möjligheter till kortare transporter, mindre förluster, mer lokal ekonomi och mer samarbete. Detta bidrar till en högre självförsörjningsgrad och mindre sårbarhet. I och med det, finns det en viktig mening med att ta tillvara det goda och kloka i traditionella kunskaper.

Växter och traditionell kunskap

Mycket har hänt under de 10 000 år som vi människor varit jordbrukande.

Traditionella växter, kulturväxter, är växter som människan odlat och använt för sina ändamål, växter som blivit förädlade mer eller mindre genom att de förlorat vissa av sina egenskaper eftersom de inte behövt dessa då de "tagits" i människans vård. De har förlorat vissa egenskaper som behövts för ett liv i den vilda naturen, men utvecklat andra utifrån de nya livsbetingelserna.

Fel! Okänt namn på

I Sverige har vi som exempel äpplesorter som går under namnen Åkerö, Säfstaholm med flera. Sorter som fått namn från lokala platser, sorter som är intressanta inte minst utifrån sina egenskaper.

Vi har mycket växtmaterial som har egenskaper som gjort att de överlevt genom att anpassa sig till vårt klimat. I dag finns ett program för odlad mångfald (Pom) som under flera år inventerat ”gamla” växter bland annat genom olika upprop såsom rosupproret, sparrisuppropet och fröuppropet med flera.

Pom är en nationell satsning för att bättre bevara och nyttja våra kulturväxter. Sveriges riksdag beslutade redan år 2000 att Pom skulle genomföras som ett verktyg för att förverkliga *Konventionen om biologisk mångfald* eller *Rio-konventionen*.

Sveriges klimatförhållanden ställer speciella krav på våra kulturväxter.

De pågående klimatförändringarna kommer att ställa olika speciella krav även på framtidens växter och det är med den insikten det är viktigt att bevara allt som kulturväxternas genetiska mångfald kan erbjuda.

Utsäde, sortlistor och egenskaper

För att få sälja ett utsäde ska det finnas med på den så kallade sortlistan, en utveckling som lett till att stora företag dikterar villkoren för något så grundläggande som vilka fröer som är tillåtna eller ej att sälja, och därmed kan man inte odla alternativa sorter för försäljning, det ses som olagligt. Sortlistan uppkom en gång i tiden för att skydda bönder från dåligt utsäde.

Numera finns en bevarandelista hos Jordbruksverket. Däri finns ett 60-tal sorter från växter som delvis är äldre kulturväxter. Meningen är att dessa ska vara tillåtna för försäljning. Tillgången är dock mycket begränsad. Och begränsningarna är strama avseende hur stor andel av bevarandesorterna som får odlas av den totala odlingen i Sverige.

Många av våra gamla sorter ger lägre skördar, men kan ha värdefulla egenskaper, såsom mer smak, höga näringsvärden och behovet av gödsel kan vara lägre.

Dessa kan i hög grad sägas bidra till den odlade biologiska mångfalden.

Hållbart fiske?

Fiske med utgångspunkten i traditionell kunskap finns.

Men inom det globala fisket finns i dag exempel på hur lite hänsyn som visas i vårt ”modernare” sätt att utnyttja (havets) gemensamma naturresurser. Vi har fiskat med allt större fartyg med allt större fångster på en allt kortare tid. Vilken hänsyn har man då tagit till resursunderlaget?

När den småskaliga fiskaren i en lugnare takt fiskar en mindre mängd fisk ifrån en mycket mindre båt är det egentligen en bättre metod, ett hållbarare system och med mindre skövling. Men den som är försiktigare och resurssnålare i sitt liv, i sitt sätt att förbruka och bruka, blir verkligen inte den stora hjälten i dagens samhälle, i det rådande ekonomiska systemet.

Byggnader och kunskap

Vi har genom vårt byggda kulturarv värdefull kunskap om traditionell byggnadsteknik och materialval. En stor del av det handlar om resurssnålhet och energieffektivisering i byggnader, samt med en mindre belastning på vår miljö.

Man kan nog påstå att materialval, hantverkskunnande och ansvarstagande är förknippat med traditionell kunskap.

Hur man utformar och placerar byggnader i landskapet var viktigt ur många olika aspekter, sammantaget för att få så många nödvändiga fördelar som möjligt. Dåtidens fördelar utgick från behov av uppvärmning, skydd mot vind och utsatthet. Genom väl vald placering av en byggnad kunde man få flera funktioners fördelar. Materialvalet var noga och gav robusta byggnader, som var uthålliga och som gav lite avfallsproblem till eftervärlden.

Kunskaper om material och byggnadsteknik är något vi i dagens samhälle borde eftersträva alltmer med tanke på att vi har höga ambitioner att skapa hållbara kloka lösningar och system.

Stockholm den 27 oktober 2010

Tina Ehn (MP)

Kew Nordqvist (MP)

Valter Mutz (MP)